

Tarján Tamás

Aprócska lúdtoll rajza mintázódik Kortársi dráma című könyvem gerincére. Az irodalmi tanulmányok emblémája a Magvető „Elvek és utak”-sorozatában. Nem tagadom, szeretettel, simogatva pillantok néha erre a lúdtollacsikára, hiszen amikor jó két esztendővel ezelőtt átadtam a kiadónak a kéziratot, véletlenül sem reméltem, hogy ebben a megannyi, általam is nagybecsült szerzőt fölvonultató, közismert sorozatban jelenteni meg első tanulmánykötetemet. Legföljebb annak örülnék még jobban, ha a rivalda képecskéje: a színházművészettel kapcsolatos művek szimbóluma is ott állhatna literátor-mesterségem címere mellett. Hiszen eleve azzal a szándékkal írtam Arcképek és pályarajzok alcímű gyűjteményem esszéisztikus darabjait, hogy a mai magyar dráma számomra igen becses ügyét ne csupán irodalomtörténészként, de a színház közelében élő ember – gyakorló kritikus, alkalmi dramaturg, szorgalmas néző – másfajta pozíciójából is szolgáljam. Kissé talán szokatlan módon, tehát nemcsak az írott szövegre ügyeltem elemzéseimben, hanem a látottra-hallottra is: azokra a színházi előadásokra, amelyekben életre keltek a bemutatott drámaírók vizsgált színművei. A színjátszást semmi esetre sem tekintem a drámairodalom szolgáltatójának – ám korlátlan jogú és hatalmú úrnőjének sem. Reménykedem testvéri viszonyukban: az egy-egy előadáshoz vezető munkálatok folyamataiban hol az egyikük, hol a másikuk az erősebb, vitatkoznak, marakodnak is – mégis össze kell béküljenek. Így hát könyvem lapjain mindkettő főszereplő.

1975-ben fogalmazódott meg az első tanulmány, 1980-ban az utolsó. Az évek során többségük napvilágot is látott, főként a Színház szerkesztőségének segítségével és a miskolci Napjaink bizalma révén. A kötetet 1981 januárjában zártam le, a kortárs magyar dráma későbbi eseménytörténetét így csak néhány félmondat erejéig jelezhettem, a korrektúra-javítás mindig szűkös keretei között. Ha tehetném, máris írnám, alakítanám tovább a szöveget. „A Forгатokönyv rendezőjére vár” – zártam le például az Éljen a kérdőjel! című Örkény-fejezetet. Azóta a mű már szerepel a Vigszínház műsorán, s Valló Péter rendezésének erényei és vitatható pontjai

számos új megfontolnivalót kínálnak az Örkény István dramaturgiájával szembenézőnek. Spiró György Esti műsora újabb adalék lehetne az Asztalfiók című tanulmány érveléséhez. Szabó Magda, Csurka István, Fejes Endre új bemutatói talányos vagy kevésbé talányos problémáival ejthették gondolkodóba a nézőt. Ahogyan a folyóiratbeli közléshez képest minden esetben javítani, kiteljesíteni próbáltam ezeket az arcképeket és pályarajzokat, ugyanúgy csi-szolnám tovább írásaimat ma is. Látni fogyatékoságaikat – elsősorban mégis az eleven, lüktető, változó és változatos matéria: a mai magyar dráma érdekében. Mert megérdemli. Mert megszállott vagy csak szorgalmas, új dramaturgiát teremtő vagy a régivel bajmóldó, kiemelkedően invenciózus vagy csak átlagosan tehetséges művelői: a sokat vitatott és sokat vitatkozó szerzők megérdemlik.

Bizonyos kérdések további kutatására nemcsak egy-egy alkotó időközben gazdagodó (vagy szegényedő...) pályája ösztönözne. A nyolcvanas évek legelején különösen nagy mértékben egyetlen hazai drámaírói műhely sem változott meg (a kötetben sorakozó húsz tanulmányhoz-portréhoz azonban további kettőt csatolnék: a Nadas Péter, illetve a Székely János darabjairól szólókat). Megváltozott viszont némiképp a mai magyar dráma irodalmi és színházi megítéltetése, általános helyzete, valamint önnön helyzetűdata. Amikor a hetvenes évek elején (még végzős egyetemistaként) a kezdeti vázlatokat készítettem, majd amikor 1975 tájt egyik-másik írás helyét kaptam a lapokban, még abból indulhattam ki: a sokat szapult, mindig a lira és az epika mögé sorolt magyar dráma történetének legújabb, kortársi fejezetében szembevetendő és általános színvonalemelkedésre volt képes, Örkény, Hubay, Sütő, Páskándi, Csurka és mások legjobb alkotásaival komoly rangot követelt ki magának a hazai művészeti élet egészében. Friss volt még a Tótek nagy és fontos sikerének emléke; Hubay a mostaninál is megszállottabban viaskodott a műfaj jogaiért; alakult Sütő trilógiája; a Vendégség Páskándija remekműveket ígérve nyitott be az ajtón; a Ki lesz a bánya? egyfolytában követelte a Deficit sokáig halogatott premierjét – és Szakonyi Károlytól az Adáshi-

ba, Görgey Gábertól a magyar abszurd kimunkálására tett kísérletek, Hernádi Gyulától a „vörös” szövegkísérletek irányították a közfigyelmet a magyar drámára. (Az eddig már említettek kivül Százaz György, Karinthy Ferenc, Gyurkó László, Maróti Lajos, Gyurkovics Tibor, Eörsi István, Kocsis István, Bereményi Géza – és legelő az előfutárnak tekintett Sarkadi Imre portréja szerepel a kötetben. És Németh László, Illyés Gyula, Illyés Endre? – kérdezheti joggal az olvasó, más neveket is folytatva a sort. A Dramatis personae című előszóban igyekeztem tisztázni, milyen elvek alapján választottam ki éppen ezt a húsz drámaíróit. Németh, Illyés és Illyés idevágó munkásságának bemutatása pedig szétfeszítette volna a gyűjtemény kereteit, de később talán, nagyobb lélegzetű tanulmányban, lehetséges lesz drámáik valóban elengedhetetlen, részletes elemzése.)

A hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján már nem olyan derűs a magyar dráma képe, mint volt egy évtizeddel korábban. Örkény után huzatos úr maradt, Hubay tollcsatákra kell pazarolja azt az energiát, amellyel újabb (és bemutatott) műveket írhatna, Sütő A szuazi mennyegző-je szerényebb a trilógiánál, Páskándi kissé beleszédült önkörébe, Csurka egy pár gyöngye művet engedett ki műhelyéből, Szakonyi nem talált vissza az Adáshiba szintjére... – és így tovább. A fiatalabb drámaírók indulása és fogadtatása is gondokkal terhes. Amikor – fordítok, dramaturgok, színházművészek általános és nemegyszer hangzatosított véleménye szerint – a nagyvilágban is megcsappant az új, eredeti, nagyhatású drámai művek száma, a magyar dráma is nehezebben szedi a levegőt. Kéziratárakban vagy lustább dramaturgiákon hasztalan töltött esztendőik porától fullad, semmi eredményre sem vezető viták fojtogatásától zihál, vagy egyszerűen (és reménylenül) csak tréningezik, újabb próbatételekre készülődve. A kvalitásait már egyértelműen bizonyított írók fognak megújodni? Friss tehetségek törnek elő? Ébert Tibor, Nadas Péter, Spiró György nem játszott darabjai állnak ki önmagukért a színpadon? Nem tudom, jóslásokban nem bocsátkozhatom. Tudom viszont, hogy ebben a szituációban, a jelen pillanatban Kortársi dráma című könyvem lelkesültebbnek, körképe optimistábbnak tetszhet, mint amit ma a hideg fejú itélkezős diktálna. De hát én folyamatosan szerettem volna ábrázolni; két-három évtizednyire is visszatérnintve az időben, amolyan portrékban fogalmazott drámatörténetet igyekeztem adni.

Miként sikerült, mások bírálják, döntik el. Azt a bizonyos többlet-lelkesültséget pedig most is vállalom.

(Tarján Tamás: Kortársi dráma, Magvető. 455 oldal, kötve 48 Ft.)